

Commentaar bij de voorgestelde natuurontwikkelingsprojecten voor Vlaanderen in versie 3.2 van de concept ontwikkelingschets 2010 Schelde-estuarium

Nummer : IN.A.2004.114
Datum : 12 augustus 2004
Auteurs: Erika Van den Bergh
Vragen naar: Erika Van den Bergh
geadresseerde : Dhr. Ir. Patrick Vandevelde
Afdeling : Projectdirectie ontwikkelingsschets Schelde-estuarium
Jacob Obrechtlaan 3
NL-4611 AP Bergen op Zoom
Datum aanvraag : 3 augustus- 2004
Referentie aanvrager:
Aantal pagina's: 6

Algemene opmerkingen:

De inzet van de LTVS en de OS 2010 was een integrale toekomstvisie en ontwikkelingsschets voor het Schelde estuarium op te maken, gesteund op drie peilers of thema's. Dit betekent dat voor elk van de thema's (veiligheid, toegankelijkheid en natuurlijkheid) in eerste instantie doelstellingen moeten geformuleerd worden en vervolgens maatregelen voorgesteld om deze doelstellingen te realiseren. Bij de integratie van de drie thema's moeten doelstellingen en maatregelen dan zodanig geïntegreerd worden dat ze elkaar zo veel mogelijk versterken en zo min mogelijk tegenwerken.

In de lijst van maatregelen met betrekking tot de peiler natuurlijkheid zoals die ons toegezonden werd is echter weinig terug te vinden van de filosofie van de LTV in het algemeen en van het NOP in het bijzonder. Deze lijst vertrekt niet vanuit de doelstellingen en de vooropgestelde prioriteiten uit het NOP, met als hoofddoel het estuarien functioneren zo efficiënt mogelijk te verbeteren en optimaliseren. Hij lijkt eerder te bestaan uit een tweeledige set van opportuniteiten ontleend aan enerzijds het Sigma-plan en anderzijds aan de Gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen. Bovendien is de integratie met het luik veiligheid gebrekkig verlopen.

Specifieke opmerkingen:

In het NOP voor de Zeeschelde wordt de nadruk gelegd op de mogelijkheden die zich aandienen om een aantal aspecten van het estuarien functioneren te verbeteren binnen de huidige begrenzings van het estuarium: de optimalisatie van het huidige tussendijks gebied door het afgraven van storten en door enkele zomerdijken door te steken (Tabel 5.2) en het verbeteren van de longitudinale continuïteit met de Bovenschelde en de laterale continuïteit met de vallei langsheen de volledige gradiënt door de bestaande structuur van doorlaatmiddelen aan te passen. De voorgestelde maatregelen zouden nochtans wezenlijk bijdragen aan de draagkracht en de veerkracht van het estuarium met relatief beperkte kost en zonder ruimtebeslag. Omdat ze geen extra ruimte voor de rivier opeisen zouden ze een voorbeeld bij uitstek zijn voor zuinig en optimaal ruimtegebruik en zou het maatschappelijk draagvlak groot zijn. Bovendien kan er werk met werk geleverd worden indien het afgraven van zandstocks gecombineerd wordt met nog uit te voeren dijkwerken. Uiterdijk en het Groot Schoor van Hamme liggen op ideale hoogte en werden in het verleden al onteigend met het oog op schorherstel. De uitvoering van deze herstelprojecten zou simpelweg bestaan uit het aanbrengen van enkele dijkopeningen.

Het is gekend dat de stuwdam en het sluizencomplex nabij Gent een barrière vormen voor diadrome vissen, onder andere voor de rivierprik, een prioritaire bijlagesoort onder de habitatrichtlijn. Het herstellen of verbeteren van de migratiemogelijkheden vergt geen extra ruimte voor de rivier, is relatief eenvoudig te realiseren en zal veel meer bijdragen aan de instandhouding van beschermde vissoorten dan de aanmelding van de geul als habitatrichtlijngebied. Het verbeteren van laterale migratiemogelijkheden voor pelagische gemeenschappen van en naar het estuarium zou het herstel van deze populaties in de hoofdrijver bespoedigen na een 'flush' van bovenafvoer. Bovendien zou er extra leefruimte ontstaan voor estuariene vissen.

Ondanks de prioritering in het NOP, de relatief eenvoudige realisatie en de beperkte maatschappelijke kost van bovenvermelde projecten werd er geen of weinig aandacht aan besteed in de ontwikkelingsschets, vermoedelijk omdat ze enkel de peiler natuurlijkheid dienen.

In het luik veiligheid tegen overstromen van de OS 2010 is vermeld (uittreksels uit de OS zijn omkadert en cursief weergegeven, telkens gevolgd door commentaar op de passage in standaard lettertypep):

In de periode tot het jaar 2030 zullen in totaal 2.000 à 3.000 ha als gecontroleerd overstromingsgebied of gecontroleerd gereduceerd getij gebied langs de Zeeschelde worden aangelegd. Deze gebieden zullen voornamelijk gelokaliseerd zijn in twee zones langs de Zeeschelde en één zone in het Rupelbekken:

- a. In de zone ter hoogte van de Belgisch-Nederlandse grens langs de linkeroever van de Schelde (Hedwige-, Prosper- en Doelpolder-noord) wordt de hele zone ingericht als gecontroleerd overstromingsgebied met een oppervlak van ongeveer 1.000 ha, waarvan minimaal 400 ha ingericht wordt als GGG.*
- b. In de zone tussen de Rupelmonding en de Dendermonding wordt 1.000 tot 2.000 ha GOG/gecontroleerd gereduceerd getij gebied aangelegd, waarmee in het geval van GGG een win-winsituatie gecreëerd wordt met het streefbeeld voor natuurlijkheid.*
- c. In de zone ter hoogte van de monding van de Zenne (Rupelbekken) wordt ongeveer 250 ha GOG/gecontroleerd gereduceerd getij gebied aangelegd waarmee in het geval van GGG een win-winsituatie gecreëerd wordt met het streefbeeld voor natuurlijkheid.*

Het staat buiten kijf dat ruimte voor de rivier voor veiligheid en voor natuur maximaal moeten gekoppeld worden in de Zeescheldevallei, waar nog slechts weinig open ruimte beschikbaar blijft. De weergegeven formulering wekt echter verkeerdelijk de indruk dat de koppeling veiligheid-natuur enkel kan gerealiseerd worden door een gecontroleerd overstromingsgebied onder gereduceerd getij te brengen. Nochtans worden in het NOP ook andere inrichtingsmogelijkheden voor GOG's voorgesteld die eveneens bijdragen aan het estuarien functioneren.

In het luik natuurontwikkeling is vermeld:

D. In het grensgebied (Nederland en Vlaanderen):

- Instelling van een gecontroleerd gereduceerd getij gebied (GGG) in de Hedwigepolder en een gedeelte van Prosperpolder (minimaal 400 ha 1000 ha). Natuurontwikkeling in de Hedwigepolder, Prosperpolder en Doelpolder (circa 1.000 ha). In de zone ter hoogte van de Belgisch-Nederlandse grens langs de linkeroever van de Schelde wordt een gecontroleerd overstromingsgebied gerealiseerd, gecombineerd met de realisatie van estuariene natuur d.m.v. een gecontroleerd gereduceerd getij. Dit gecontroleerd overstromingsgebied heeft een oppervlakte van circa 1.000 ha. De concrete afbakening van dit gebied zal rekening houden met de noodzaak voor veiligheid, havenontwikkeling, vogel- en habitatverplichting en het behoud van de woonkern Prosperpolder. De creatie van veiligheid en estuariene natuur wordt gerealiseerd rekening houdend met de inpassing ervan in een bredere landschappelijke context waardoor koppelingen met andere doelstellingen mogelijk worden. Die koppeling met andere doelstellingen gebeurt in overleg met de lokale besturen. Om prioritaire ontwikkelingen niet te hinderen gebeurt de uiteindelijke realisatie gefaseerd zowel in ruimte als in tijd.*
- Aanmelding als speciale beschermingszone (SBZ) in het kader van de Habitatrichtlijn van de vaargeul op Vlaams grondgebied. In afwijking van Nederland, waar ook de vaargeul was aangemeld als onderdeel van de speciale beschermingszone, was dat voor de vaargeul op Vlaams grondgebied nog niet gebeurd. Hoewel aan het al dan niet aanmelden weinig of geen beleidsconsequenties zijn verbonden (vanwege de externe werking van de wel aangemelde gebieden) hebben wij alsnog voor aanmelding besloten uit een oogpunt van uniformiteit van beleid in beide landen en uit een oogpunt van rechtszekerheid.*

Koppeling met andere maatschappelijke doelen is noodzakelijk maar de formulering 'Om prioritaire ontwikkelingen niet te hinderen gebeurt de uiteindelijke realisatie gefaseerd zowel in ruimte als in tijd' maakt het geheel wel erg vrijblijvend. De vraag rijst welke die prioritaire ontwikkelingen zijn en of het aspect natuurlijkheid hier niet helemaal bijkomstig gemaakt wordt. Momenteel wordt in het Interreg IIIb project FLOODSCAPE een visie ontwikkeld voor de inrichting en de maatschappelijke functies van dit gebied, in dialoog met de bevolking. Met behulp van potentiekaarten, die steunen op de abiotiek, wordt ook een ecosysteemvisie voor het gebied uitgewerkt. De resultaten van deze studie moeten zeker onderwerp zijn van de uiteindelijke inrichting van het gebied.

E. Langs de Zeeschelde (Vlaanderen):

- *Een ruime aanzet tot een landschappelijke herinrichting van de Durmevallei en herstel van het estuariene systeem van de Durme, rekening houdend met de bestaande bestemmingen en plaatselijke toestand.*

Deze formulering is een vrijgeleide tot niets doen in de Durmevallei en houdt geen enkel engagement in. Maatregelen in de Durmevallei kunnen ontzettend veel bijdragen aan het estuarien functioneren. Dit project moet dus zeker behouden blijven maar anders geformuleerd worden. Ook de Durmevallei is onderwerp van het Interreg IIIb project FLOODSCAPE. De resultaten van deze studie moeten dus ook medebepalend zijn voor de uiteindelijke inrichting van dit gebied.

- *Omvorming van het bestaande natuur- en cultuurgebied van de Kalkense Meersen tot 600 ha wetland voor de opvang van bovenafvoer oppervlaktewater.*

In deze formulering is er sprake van een waterbeheersmaatregel en niet van een natuurinrichtingsmaatregel. Voorgestelde herformulering: tot 600ha wetland dat eveneens dienst doet als buffer voor neerslag en bovenafvoer

- *Inrichting met gecontroleerd gereduceerd getij (GGG) van nog aan te duiden gecontroleerde overstromingsgebieden uit de actualisatie van het SigmaPlan (zie 3.1) met o.a.:*

- *Paardeweide te Berlare (360 ha)*
- *Bergemeersen te Wichelen (40 ha)*

Voorstel tot andere formulering: natuurinrichting van nog aan te duiden en in te richten GOG's uit de actualisatie van het SIGMAPlan op zodanige wijze dat ze maximaal bijdragen aan de doelstellingen van het NOP.

Het is efficiënter en maatschappelijk gemakkelijker natuurinrichting te koppelen aan nog te realiseren overstromingsgebieden zodat de uitvoeringswerken, administratieve verplichtingen, onteigeningen, communicatie,.....tesamen kunnen gebeuren. Inrichting als GGG zal echter niet steeds de beste optie zijn. De optimale inrichting moet gebied per gebied bepaald worden na afweging van potenties op basis van de abiotiek, maatschappelijke randvoorwaarden,

- *Natuurontwikkelingsgebieden en mogelijke infrastructuur, met respect voor het landschap en de bestaande functies langs de Schelde, volgens de gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen en Voorstel Natuurontwikkelingsmaatregelen :*

- *Galgeweel te Antwerpen (70 ha)*
- *Burchtse Weel te Zwijndrecht (70 ha)*
- *Oude Scheldemeander en omgeving te Bornem (... ha)*
- *Meerdam en Sint-Onolfspolder te Dendermonde (215 ha)*
- *Waterhoek te Berlare (200 ha)*
- *Paardeweide, Paardebroek en Heidemeersen te Berlare (360 ha)*
- *Gebied Ham te Wetteren (... ha)*
- *Scheldemeander en vallei te Melle (... ha)*
- *Gentbrugse Meersen (95 ha).*

Als flankerend beleid is het zeker niet slecht om in gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen voorgestelde projecten mee op te nemen in de ontwikkelingsschets. Hierbij zijn echter enkele bedenkingen:

- Het moet daadwerkelijk om natuurinrichtingsmaatregelen gaan die een wezenlijke bijdrage leveren aan de realisatie van het LTV streefbeeld natuurlijkheid; het educatief, recreatief of economisch aspect kan mede-ontwikkeld worden om het maatschappelijk draagvlak te vergroten maar mag geenszins de enige of belangrijkste insteek van het project zijn als het project in het luik natuurlijkheid voorgesteld wordt. In die zin is de formulering 'volgens de gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen en Voorstel Natuurontwikkelingsmaatregelen' vermoedelijk in vele gevallen voor tegenstrijdige interpretaties vatbaar omdat beiden niet hetzelfde doel nastreven en niet vanuit dezelfde invalshoek vertrekken.
- Projecten in gebieden die in het NOP niet aan bod komen, niet prioritair zijn en waar voor het Sigmaplan geen aanspraken op gemaakt worden kunnen beter vervangen worden door projecten die bijdragen aan de functionele verbetering van het huidige buitendijks gebied (zie hoger).

Toevoegingen aan basispakket

In aanvulling op bovengenoemd basispakket gaan wij met de regio een inspanningsverplichting aan om het streefbeeld van de natuur in de periode 2005 – 2010 geleidelijk verder in te vullen, in lijn met het streefbeeld natuurlijkheid uit de Langetermijnvisie. In Nederland leggen wij de inhoudelijke regie voor de verdere invulling neer bij de provincie Zeeland. In Vlaanderen wordt dit verzorgd door het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

'Het streefbeeld natuurlijkheid' is een ruimer en beter gekozen begrip dan 'het streefbeeld van de natuur'. Voorts zijn er in de ontwikkelingsschets te veel clausules ingebouwd die de peiler natuurlijkheid sterk afzwakken en ondergeschikt maken aan toegankelijkheid, veiligheid en zelfs recreatie en economie.

De bewuste formuleringen zijn zodanig voor interpretatie vatbaar dat ze telkens aanleiding kunnen geven tot niets doen of op de lange baan schuiven. Het feit dat Proves de regie voor 'verdere invulling' ergens neerlegt betekent niet noodzakelijk dat de betrokken instantie deze daadwerkelijk zal oppakken.

BESLUITEN

Het maatregelenpakket dat in de OS 2010 voorgesteld wordt ten behoeve van de peiler natuurlijkheid is zeker robuuster en ambitieuzer dan wat voorligt voor de Westerschelde. Toch is het geheel een gemiste kans om een coherent plan voor te stellen dat er op gericht is om vooreerst het hoofd te bieden aan de meest prangende knelpunten voor de werking van het ecosysteem, weliswaar maximaal inspeland op kansen die zich aandienen voor wederzijdse versterking met andere maatschappelijke functies zoals veiligheid en recreatie. Bovendien zijn er te veel ontsnappingsroutes ingebouwd.

Als drie grote peilers voor de eerste fase van de ecologische verbetering van de Zeeschelde stellen wij voor:

- Functionele verbetering van het huidige buitendijks gebied zoals voorgesteld in het NOP (afgraven van storten en doorsteken van zomerdijken, het opheffen van de longitudinale migratiebarrière voor diadrome vissoorten tussen de Bovenschelde en de Zeeschelde, en de laterale migratiebarrières voor oa residente vissoorten en andere pelagische organismen).
- natuurontwikkeling in gebieden die een veiligheidsfunctie zullen vervullen in het kader van de actualisatie van het Sigmaplan. De optimale inrichting is gebied per gebied te onderzoeken en te toetsen aan de doelstellingen van het NOP.
- Inrichting van de projectgebieden uit het InterregIIIb Floodscape project (Durme en grens) zoals voorgesteld in de projectresultaten.

Indien de betrokken gebieden en maatregelen bovendien deel uitmaken van Gemeentelijke Ruimtelijke structuurplannen kan een koppeling hieraan het draagvlak enkel maar vergroten, echter op voorwaarde dat de doelstellingen van de gemeenten niet tegenstrijdig zijn aan die van het NOP.